

Poročanja o kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto otrok in mladostnikov v slovenskem tisku

Reports about criminal acts against sexual integrity of children and youth in Slovene newspapers

Bojana Caf

Povzetek

Bojana Caf, prof. def., spec., Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Gotska 18, 1000 Ljubljana

Mediji v veliki meri vplivajo na to, kako bralci ali gledalci zaznajo neki dogodek ali kaznivo dejanje ter kakšen odnos zavzamejo do žrtve in storilca kaznivega dejanja. Tudi slovenski tisk je vedno bolj podvržen tržnemu novinarstvu, kjer je veliko vredna tista novica, ki je dovolj vpadljiva, senzacionalistična in se dobro trži. Časopisi tekmujejo med seboj v pridobivanju bralcev ter s tem v pridobivanju kupcev in ustvarjanju dobička. V tem začaranem krogu se znajdejo tudi poročanja o zelo občutljivih temah, kot so spolne zlorabe otrok in mladostnikov, ki pogosto zbujejo še posebno pozornost. Po analizah nekaterih člankov v slovenskih časnikih je razvidno, da so poročanja o kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto otrok in mladostnikov pogosto senzacionalistična, s pretirano podrobnimi zapisi dogajanja, in zato za otroke in mladostnike zaznamujoča. V nekaterih primerih lahko govorimo o 'ponovni zlorabi' in poročanju, kjer ne gre za spoštovanje

žrtev kaznivih dejanj, niti ne gre za odgovorno ravnanje s strani novinarjev. Če je Kodeks novinarske etike merilo za etično poročanje novinarjev v medijih, potem ga velja tudi upoštevati, pa vendar se dogaja, da slovenski časniki kršijo kodeks iz dneva v dan.

Ključne besede: *mediji, spolna zloraba, stigmatizacija, tržno novinarstvo, novinarska etika.*

Abstract

The media largely influence the way in which their readers or viewers perceive an event, or a criminal act, and the stance they take towards the victim and the perpetrator of the crime. The Slovene press is increasingly subordinated to the market reporting, which assigns the highest value to exciting, sensationalistic and marketable news. Newspapers compete for readers, i.e. buyers, and in making profits. Reporting about very delicate subjects, such as sexual abuses of children and youth which frequently attract a special interest of the readers, also belongs to this vicious circle. Analyses of several articles in Slovene newspapers show that reports about criminal acts against sexual integrity of children and youth are often sensationalistic, including excessively detailed descriptions of the events, and therefore they stigmatise the abused. In certain cases we could speak about »the repeated abuse«, about the reporting that disrespects the victim of the crime, which points to an irresponsible work of reporters. If the Reporters' Ethical Code is supposed to be a guideline of ethical reporting in the media, than it should be applied –however, the Slovene media are breaking it daily.

Key words: *the media, sexual abuse, stigmatisation, market reporting, reporters' ethics.*

Uvod

Mediji imajo pomemben vpliv na javno mnenje o določeni tematiki. Prav zato so novinarji odgovorni za svoje prispevke. Ni vseeno, kako določeno informacijo posredujejo, saj z njo v veliki meri vplivajo na razmišljanje in videnje sveta svojih gledalcev, poslušalcev in bralcev.

Prav je, da je javnost obveščena o kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto in da to ni več tabu tema, o kateri je prepovedano govoriti. Odkar se o spolnih zlorabah javno govori, tudi večje število žrtev zbere pogum in razkrije svoj primer spolne zlorabe. Bain in Sanders (1996) menita, da je najpomembnejši korak, ki pelje na pot osvobajanja izpod teže zlorabe, trenutek, ko žrtev prelomi tišino. Vendar je obdobje, ki sledi razkritju, za žrtev izjemno težavno. Običajno žrtev preživlja obdobja krize, za katero so značilna velika nihanja v počutju in psihične stiske (strah, krivda in sram, samoobtoževanje, jeza, zmedenost, občutja drugačnosti, žalost, obup idr.). Kako hitra bo pot iz stiske, pa je v prvi fazi odvisno predvsem od razumevanja tistih ljudi, h katerim se žrtev zateče po pomoč, in od podpore bližnjih, nato pa tudi od strokovnih delavcev, ki se vključijo v postopke pomoči. Po prijavi nasilnega dejanja spolne zlorabe sledi več pogovorov z žrtvijo – s strani socialnega delavca, kliničnega psihologa, kriminalista, zdravnika in drugih strokovnjakov. Vsi ti pogovori in nadaljnji postopki v zvezi z obravnavo na sodišču so za žrtev naporni in zahtevni. Okolje je tisto, ki lahko pomaga žrtvi omiliti, olajšati in zmanjšati težave, ki so posledica spolne zlorabe. V tej vlogi se poleg otrokovih domačih in pomembnih bližnjih oseb ter strokovnjakov znajdejo tudi mediji s svojim poročanjem o kaznivem dejanju.

Vloga medijev v kontekstu poročanja o kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto

Mediji so v kontekstu poročanja o kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto izjemnega pomena. Imajo velik vpliv na to, kako bralci ali gledalci zaznajo neki dogodek ali kaznivo dejanje ter kakšen odnos zavzamejo do žrtve in storilca kaznivega dejanja. Medijska realnost namreč v očeh javnosti privzema 'status resnice'. »Z uporabo svojih

virov novinarji ponujajo sodbo o realnosti, svojo lastno različico dogodkov, ki jih vizualizirajo tako, kot menijo, da je prav. Predmet njihovega upovedovanja je redko predstavljen gledalcu, poslušalcu ali bralcu v neposredno presojo.« (Ericson, Baranek, Chan, 1987, v Hartley, J., 2004: 182.) Filozofinja Onora O'Neill (Hargreaves, 2007: 144) meni, da je tisk pogosto kriv za obrekovanje, zasmehovanje in roganje, za psovanje, zmerjanje in oštevanje. Nekatera poročila po njenem mnenju razkrivajo bebavo količino trivialnosti, druga napačno predstavljajo, tretja opravljajo, četrta nihajo na robu klevetanja ipd. In če mediji zavajajo ali če bralci ne morejo presoditi o bistvu sporočila, so izviri javnega diskurza in javnega življenja zastrupljeni.

Mediji so vedno bolj podrejeni zahtevam trga, ki je komercialno usmerjen in od novinarjev zahteva senzacionalistične novice, le-te so namreč cenjene kot sredstvo pridobivanja odjemalcev. Mediji med seboj tekmujejo za delež bralcev, poslušalcev in gledalcev, pri tem pa se, z namenom čim večje učinkovitosti, pogosto poslužujejo nedopustnih načinov poročanja. Meja med dopustnim in nedopustnim je sicer zelo tanka, lahko jo poimenujemo tudi meja med etičnim in neetičnim. Day (1991, v Poler, 1997: 32) govori o tržnem pristopu v množičnih občilih, kjer morajo vsi oddelki, tudi tisti, ki se ukvarjajo z novicami, prispevati k oploditvi kapitala organizacije. To pomeni, da je treba novice 'zaviti' tako, da bodo pritegnile ciljno občinstvo in izkoristile ekonomski potencial trga. Tako novica postane proizvod, ki ga je treba prodati potrošniku, s čimer novinar pomaga izpolniti marketinški načrt celotne operacije. Iz tega sledi, da so najbolj prodajane vsebine tiste s senzacionalno, škandalozno, tragično ali vizualno privlačno vsebino. Cilj poročanja torej ni v verodostojnosti informacij in spoštovanju človeka, temveč v dobičku. Halimi (2002), ki se v svoji knjigi posveča tudi tržnemu novinarstvu, pravi, da je informacija postala izdelek kot katerikoli drug izdelek, ki ga je mogoče kupiti in prodati, z njim veliko zaslužiti ali ga drago plačati in ki ga ne potrebujemo več v trenutku, ko neha prinašati dobiček. Graef (1992, v Petrovec, 2003: 8) piše, da lahko v nekaterih časopisih zavzema delež poročanja o specifičnem nasilju tudi do petdeset odstotkov, medtem ko statistika pokaže, da je dejanska struktura iste vrste nasilja zastopana le s šestodstotnim deležem v celotni strukturi nasilja. V črni kroniki se na primer polovica prostora namenja specifični vrsti nasilja (spolno nasilje ali druge vrste nasilja, odvisno od aktualnosti in senzacionalizma), polovica pa preostalim vrstam

kaznivih dejanj, iz česar bi lahko sklepali na to, da je tudi v resnici teh kaznivih dejanj petdeset odstotkov, vseh drugih pa petdeset odstotkov. Tako postaja jasno, da je svet v resnici prepleten z nasiljem, da pa mediji prinašajo le del tega, tistega najbolj spektakularnega, ki se najuspešneje trži. Hkrati si bralci oblikujejo predstavo, da je nasilja desetkrat več, kakor ga je po statističnih podatkih.

Raziskave (Sampson, 1991, v Ule, 2005: 271) kažejo na to, da seksualno nasilje v medijih deluje na gledalce tako, da zmanjšuje občutljivost za pojav nasilja. Seksualno nasilni prizori, ki najprej zbudijo strah in odpor, s ponavljanji izgubijo ta učinek. Prav tako gledalci po ponavljajočih se prizorih seksualnega nasilja kažejo manj sočustvovanja z žrtvijo nasilja kot na začetku. Podobno ugotavlja tudi Potter (1999), ki navaja različne teorije o vplivu medijev in njihovih sporočil na nastajanje vedenjskih vzorcev pri gledalcu. Vse govorijo o tem, da tovrstno nasilje učinkuje na prejemnika, med številnimi vplivi pa so še posebej očitni strah, prevzemanje agresivnih vzorcev vedenja, zmanjšanje občutljivosti za nasilje in povečanje dejanskega nasilja v družbenem okolju.

Poročanja o spolnih zlorabah otrok so očitno dovolj senzacionalistična, da jih bralci ali gledalci težko spregledajo. Če vzamemo za primer naslove v nekaterih slovenskih časopisih (»Deklica morala prati plenico, s katero jo je oče brisal po izlivu«, »Očeta zasrbeli prsti, ko je imela hči osem let«, »Gnusna očetova šala«, »Seks s klofutami«, »Ni je grel, ampak spolno zlorabil«, »Učiteljeve roke na prsih učenk«), pod katerim se skrivajo poročanja o spolnih zlorabah otrok, je jasno, da gre v kontekstu obveščeni javnosti o dogodku predvsem za novico, ki izstopa od običajnih novic in nekako zbode v oči ter pritegne pozornost bralca.

Mediji in stigmatizacija spolno zlorabljenih otrok in mladostnikov

»Vsak človek je oseba in gol, ranljiv; vsak človek nam razkriva pogled obličja nemočnega, ki se ne more braniti in ki ga lahko uničujejo meč, pero ali kamera, lahko pa ga tudi zaščitijo.« (Kovač, E., 1996: 7)

Analize vloge nasilja v medijih kažejo na to, da mediji ponujajo

zelo tradicionalne, patriarhalne in seksistične vzorce vedenja. Na to so prve opozorile raziskave o spolnem nasilju v medijih, ki ugotavljajo nekaj pomembnih značilnosti. Medtem ko so v medijih moški žrtve nasilja sploh, so ženske predvsem tarče spolnega nasilja. Značilno je tudi, da so žrtve neseksualnega nasilja po navadi prikazane, kako se aktivno upirajo, žrtve seksualnega nasilja pa se upirajo pasivno. Razkrinkanje medijskega seksualnega nasilja je pokazalo na vzorce, naklonjene nasilju zoper ženske (Sampson, 1991, v Ule, 2005: 271). Ule (prav tam) poudarja, da so moški prek medijev nagovarjani, da vidijo ženske kot sprejemljiv objekt svoje jeze, da instrumentalizirajo spolnost in sprejmejo nekatere od prevladujočih kulturnih mitov, na primer mit o posilstvu (češ, da so ženske prosile za to).

O kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto je seveda treba govoriti, poročati, pisati, vendar mora biti to storjeno tako, da žrtve ne postavimo ponovno v vlogo žrtve. Vsak prispevek o dogodku spolne zlorabe bi moral biti napisan tako, da bi ga lahko žrtev prebrala ter se ob tem ne bi počutila ponižano, prizadeto in izigrano. Že s tem ko žrtev prvič spregovori o spolni zlorabi, naredi velik korak. Krog tistih, ki za zlorabo izvejo, je najprej zelo majhen, vendar se počasi širi. Z dogodkom zlorabe se začnejo ukvarjati socialni delavci, psihologi, psihiatri, kriminalisti, tožilci, preiskovalni sodniki, odvetniki in zagovorniki otroka ali mladostnika. Otrok mora o dogodku spregovoriti ne le enkrat, temveč večkrat natančno poročati o tem, kako, s strani koga, kje, kdaj, kolikokrat se je zloraba zgodila. S tem vsakič znova podoživlja svojo bolečino in travmo. V času sodne obravnave in izrečene sodbe zoper kaznivo dejanje se vključijo tudi novinarji. Poročila novinarjev v medijih pa so lahko takšna, da otroka zaščitijo, ali takšna, da ga še dodatno zaznamujejo. Nussdorferjeva (2005) pravi, da si noben otrok ne želi in tudi ne zasluži, da bi za njim kazali s prstom, da bi ga, drugače kot prej, gledali vsi, ki ga srečajo; v trgovini, na ulici, v šoli. Nadalje meni, da je pri poročanju o spolnih zlorabah otrok in mladostnikov treba upoštevati mnogo načel, tudi moralo in vest, ter pisati tako, da ne prizadenemo ljudi. Zlasti dosledno to velja pri otrocih kot žrtvah kaznivih dejanj.

Če analiziramo novinarske prispevke v slovenskem tisku v zvezi s poročanjem o kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto, ugotovimo, da v njih prevladujejo senzacionalistični elementi, ki grobo posegajo

v zasebnost in dostojanstvo mladoletne žrtve (primeri tovrstnih poročanj so navedeni v naslednjem poglavju).

Primeri poročanja o kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto v slovenskem tisku

Poročanja o kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto v tisku zbujejo pozornost tako zaradi samih naslovov kot zaradi vsebine prispevkov. Mnogo novinarjev poroča na način, ki bi mu lahko rekli 'filigranski' – z zelo natančnimi opisi dejanja. Pri tem se sprašujem, kdo takšne zapise potrebuje in čemu pravzaprav služijo. Pogosto lahko iz opisa, starosti storilca in žrtve, kraja bivanja ter drugih opisanih okoliščin in podrobnosti prepoznamo žrtev, to pa zagotovo ni v prid žrtvi, ki je lahko zaradi tovrstne prepoznavnosti v javnosti še bolj zaznamovana in v domačem okolju deležna žaljivega vedenja ali celo nadlegovanja. Petrovec (2003: 23) se sprašuje, ali gre pri skrajno podrobnih opisih dejanj spolne zlorabe v tisku za sproščanje spolnih instinktov novinarjev ali pa gre za željo po ustvarjanju specifičnih (morda tudi patoloških) odzivov pri bralcih. Nadalje se sprašuje, ali so morbidne scene tiste, ki še posebej privlačijo bralce, ali pa gre morda za posebne vrste voajerstvo z varne razdalje?

Vsekakor je prav, da je javnost obveščena o nasilnih dejanjih, kot so spolne zlorabe otrok in mladostnikov, vendar je treba presoditi, kje je meja med poročanjem, ki je smiselno in nujno, ter poročanjem, ki kaže na izživiljanje novinarja ob opisu dejanja. Poročanj, ki so pretirano natančna, je v slovenskih časopisih precej. Navedla bom le nekaj takšnih primerov.

10. 1. 1998 je Delo objavilo članek z naslovom Dolgih dvanajst let trpljenja. V besedilu lahko preberemo:

Kalvarija danes 24-letnega dekleta se je začela leta 1983, ko je bila stara deset let. Očim ji je namreč takrat rekel, da jo bo naučil odnosov med moškimi in ženskami. Večkrat je oblečen legel nanjo, vendar je v spolne odnose ni prisilili, saj se je potešil tako, da jo je božal po spolovilu in jo otipaval, pri trinajstih letih pa se je posvetil tudi njenim prsim. (Cvetek, 1998.)

O spolni zlorabi očeta nad šestletnim sinom lahko beremo v

članku Očetu pritrldili kazen, objavljenem v Delu 31. 12. 1998, v katerem novinarka natančno opiše pričevanje socialne delavke iz vrtca:

Socialni delavki je med igro z lutkami pripovedoval, da očka in fantek, kadar je mamica v službi, gledata pornografske revije, govoril pa je deloma v prvi, deloma v tretji osebi. Večkrat naj bi se slečena poljubljala na usta, malček pa je govoril tudi o božanju in poljubljanju spolnega uda. Fantička je oče potisnil na trebuh, mu razširil noge in mu skušal spolni ud potisniti v zadnjično odprtino, ker pa je dečka to bolelo, naj bi oče odnehal. (Cvetek, 1998.)

Še bolj podroben opis spolnega nasilja je objavilo Delo 28. 10. 2000 pod naslovom Deklica morala prati plenico, s katero jo je oče brisal po izlivu. Novinarka piše tako:

Ko je ležala na boku, ji je kratke in spodnje hlačke slekel do kolen, se slekel tudi sam, nato pa legel na dekličin hrbet. Spolni ud ji je porinil med stegna in se tako zadovoljeval do izliva. Sprva je le enkrat na teden izkoriščal čas, ko je bil doma sam z deklico, nato pa se je zadovoljeval večkrat na teden. Ko je žena delala ponoči, je vsak dan nadaljeval z gnusnim početjem, vse do leta 1997, ko jo je začel tudi otipavati in zahtevati, naj miga z ritko. Naslednjega leta jo je sredi noči zbudil, jo slekel, ji porinil spolovilo med noge, ker pa ni hotela migati z ritko, je morala na kolena in očeta oralno zadovoljiti. (Cvetek, 2000.)

Podoben zapis najdemo tudi v nekoliko starejšem prispevku z naslovom Krivdo skušal zvrniti na otroška ramena, objavljenem v Delu 17. 9. 1998:

Ljubeči dedek, ki se je spremenil v pošast in kar šest let spolno zlorabljal svojo vnukinjo, bo tudi po sodbi višjega sodišča moral prebiti za zapahi sedem let /.../ Dekličina družina je živela v isti hiši kot dedek in babica, zato je deklica z bratcem večkrat prihajala k starim staršem. Sprva se je pohotni upokojenec zadovoljil z »nedolžnimi igricama«, nato pa je iz leta v leto zahteval več. Nedolžni poljubi so se sprevergli v dotikanje, božanje, slačenje, lani pa je prišlo tako

daleč, da je dedek razdevičil vnukinjo in imel z njo še nekaj spolnih odnosov. Deklica, ki je že imela menstruacijo, k sreči ni zanosila. Dedek je dekletcu rinil svoj spolni ud v usta, ko pa se je vnukinja enkrat le uprla, jo je udaril in ji zabičal, da ne sme nikomur povedati, kaj se dogaja, kadar sta v hiši sama /.../ Od marca lani, ko je vnukinjo razdevičil in tudi ejakuliral v otroško nožnico, je imel do lanskega 6. junija z njo še najmanj štiri spolne odnose. (Cvetek, 1998.)

V prispevku Očeta zasrbeli prsti, ko je imela hči osem let, ki ga je objavilo Delo 31. 3. 2000, lahko ponovno preberemo nazoren opis kaznivega dejanja spolne zlorabe, ki presega meje obveščanja javnosti o dogodku in že sega na sporno področje, ki nam veliko pove o avtorju članka. Otroci in mladostniki prav gotovo ne potrebujejo tega, da se natančni opisi spolne zlorabe tako predstavljajo javnosti. V spodnjem prispevku prav gotovo ne gre zgolj za navajanje dejstev, ampak tudi za neumestne dodatke novinarke. Preberemo lahko:

Ko še ni dopolnila štirinajst let, jo je oče prisilil, da ga je morala nagega masirati, masaža pa je vsebovala tudi masažo spolnega uda. Tudi dekletce se je moralo sleči, tako da je lahko z rokami nemoteno raziskoval otroško telo. Z njeno pomočjo je doživel vrhunec, spet drugič se je izlil kar po hčerinih prsih in po obrazu. Poljubljal jo je in otipaval, nežnost pa mu je morala vrniti in ga ročno zadovoljiti, pri tem se je nenasitni oče že spet naslajal ob pogledu na njeno nago telo. (Ropac, 2000.)

Večer 25. 1. 2006 poroča o sodbi na ljubljanskem sodišču v članku z naslovom Anonimno pismo razkrilo incest:

Obtoženi je neke noči, ko je bila hčerka stara enajst let, vstopil v njeno sobo in jo začel otipavati po telesu ter spolovilu preko pižame. Nato je prihajal še druge noči, jo otipaval po golem telesu in zahteval, da ga draži po spolovilu z roko in usti. Dve leti kasneje pa se je ulegel na njo in pričel z njo še spolno občevati. Nagnusno početje je ponovil še najmanj dvajsetkrat in pri tem zahteval, da izvajata različne spolne tehnike. Enkrat je celo poskusil analno, a se je hčerka uprla. (Recek, 2006.)

Z vpadljivim naslovom Najin dedek je pedofil se začne prispevek, objavljen v Večeru 25. 11. 2004, kjer v zadnjem stavku navedenega

dela objavljenega besedila novinarka sama dodaja vzrok spolne zlorabe. Storilec je namreč popolnoma zanikal spolno zlorabo.

Obtoženi je po mnenju senata od poletja 1997 do 8. januarja 1998 večkrat spolno zlorabljal svoji vnukinji. Mlajša je bila takrat stara komaj pet let, starejša pa manj kot deset. Obtoženi ju je poljubljal na usta in božal po prsih in spolovilih, s starejšo od obeh vnukinj je izvrševal tudi nekatera druga spolna dejanja, vse to pa je počel zato, da bi zadovoljil svoj spolni nagon. (Žišt, 2004.)

V članku Štiriletna deklica, ki ga je objavila Ona 24. 1. 2006, prav tako preberemo opis spolne zlorabe, kjer ni izključena prepoznavnost primera javnosti. Ne glede na to, da novinarka v nadaljevanju članka opozarja na dolgoročne posledice spolnega nasilja v življenju otrok, tako opisuje nasilno dejanje:

Obtoženec je od sredine maja do sredine junija lani doma v Zasavju večkrat spolno zlorabil svojo štiriletno hčer. Potem, ko je mati dala punčko spat, sama pa se je lotila gospodinjskih del, je oče legel k hčeri, jo otipaval po spolovilu in ji vanj potiskal prst. (Obolnar, 2006.)

O samem sumu kaznivega dejanja, kjer gre za podcenjevalni in žaljiv odnos do otrok z motnjo v duševnem razvoju («slabotna oseba», »duševno zaostalo dekletce«, »psihično prizadeto dekle«) in mnogo predpostavk novinarja, pa lahko preberemo v Delu 16. 2. 1999 v prispevku z naslovom Zaostali dekleti žrtvi spolnega iztirjenca:

Konec minulega tedna so ljubljanski kriminalisti s kazensko ovadbo pripeljali pred preiskovalnega sodnika 43-letnega D. J., ki je sicer brez stalnega bivališča, vendar je živel v najetem stanovanju v Ljubljani. V ovadbi so zapisali, da je, kot se uradno reče, utemeljeno osumljen spolnega napada na otroka, ki je povrh vsega še slabotna oseba. Gre namreč za duševno zaostalo dekletce, ki je bilo takrat, ko se je tragična zgodba dogajala, staro dobrih trinajst let /.../ Pa ni ostalo samo pri tem. Kot da bi mu to ne bilo zadosti, se je spraval tudi nad prav tako psihično prizadeto 18-letno dekle /.../ Od preiskovalcev smo zvedeli, da ju je, kdo ve pod kakšno pretvezo, zvilil v

svoje stanovanje, potem pa mu verjetno ni bilo več težko zadovoljiti svojih umazanih strasti. Kolikokrat se je to zgodilo in kaj vse je počel z nemočnima dekletoma, ki morda nista niti čisto dobro vedeli, kaj se z njima dogaja, bo verjetno znano šele takrat, ko bo stopil pred sodnike. (K. D., 1999.)

Novinarska etika

»Razmerje med etičnim časnikarstvom in kakovostnim časnikarstvom je premosorazmerna – oba kvalifikatorja, etika in kakovost, ne moreta biti v navzkrižju.« (Sedmak, 1996: 48.) »Novinar je tisti, ki se mora odločati o tem, na kakšen način bo informiral javnost: ali bo informiral ali pa zabaval, izzival voyerske nagone, hujskal ali celo kaj hujšega.« (Prav tam: 49.) In prav v odločanju novinarja o tem, kako bo podal neko informacijo, je velika mera odgovornosti. Ravnati odgovorno pa hkrati pomeni ravnati etično.

Novi Kodeks novinarske etike je bil v Sloveniji sprejet leta 2002. Petrovec (2003: 39) opozarja, da novi kodeks ni prinesel večje odgovornosti novinarjev glede poročanja o nasilju, storilcih in žrtvah. Prejšnjo določbo, ki je govorila o načelni neupravičenosti objav imen in slik storilcev in žrtev pri nesrečah ali v sodnih postopkih, je nadomestilo besedilo, po katerem »mora biti novinar pazljiv pri omembi imen in objav slik storilcev, žrtev in njihovih svojcev« (21. točka). Prej bolj natančno besedilo je zamenjala ohlapna določba, ki daje novinarju tudi v kočljivih primerih bolj proste roke.

V 20. točki kodeksa je navedeno, da »novinar spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in se izogiba senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti. Poseg v posameznikovo zasebnost je dovoljen le, če za to obstaja javni interes. Novinar se mora zavedati, da lahko z zbiranjem ter objavo informacij in fotografij škodi posameznikom, ki niso vajeni medijske in javne pozornosti«. V navedenih člankih, ki jih navajam v prejšnjem poglavju, je kršena prav ta točka kodeksa, saj v nobenem od opisanih primerov ne moremo govoriti o tem, da je spoštovana posameznikova zasebnost. Poročanje o kaznivih dejanjih zoper spolno integriteto je prav gotovo v javnem interesu, ne moremo pa govoriti o tem, da so podrobni opisi dogodka, zaradi

katerega je primer prišel pred sodišče, prav tako v javnem interesu. Seznanjenost bralcev s podrobnostmi obravnavanega dejanja lahko škodi poznejšemu vključevanju otroka ali mladostnika v domače okolje. S strani tistih, ki so ga v članku prepoznali, je lahko deležen neprimerne, žaljivega vedenja, nadlegovanja in stigmatizacije. Pogosto so opisi opremljeni tudi s krajem bivanja storilca in žrtve; v teh primerih tudi ne moremo govoriti o neprepoznavnosti žrtve in spoštovanju pravice posameznika do zasebnosti.

22. točka kodeksa govori o tem, da mora novinar pokazati posebno obzirnost pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in mladostnikih, tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, osebah z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter drugih huje prizadetih ali bolnih. V časopisnih člankih pogosto naletimo na to, da novinarji v primerih spolnih zlorab otrok in mladostnikov res ne uporabijo imen (inicialke se občasno sicer še pojavljajo, a vedno redkeje), vendar pa povsem natančno opisujejo podrobnosti njihovih družinskih razmer, duševnih stanj in dejanj, s čimer ne izražajo posebne obzirnosti do otrok in mladostnikov žrtev nasilja. Novinarji lahko z neprimernim poročanjem v medijih povzročajo žrtvam kaznivih dejanj še dodatno stisko in travmo. Lahko bi govorili tudi o dvojni zlorabi, ko otrok ni le žrtev spolnega nasilja, temveč tudi medijska žrtev. Tovrstna neetična poročanja rušijo integriteto otroka ali mladostnika in veliko prispevajo k njegovi zaznamovanosti, stigmatiziranosti.

Razmere v slovenskem časnikarskem prostoru so pogosto drugačne, kakor jih priporoča kodeks. Od določb se še najbolj spoštuje pravica javnosti do čim boljše informiranosti. Pri tem se ta določba interpretira in v praksi prikraja tako, da je v ta namen dopustno objaviti in prikazati tako rekoč vse, kar po dejanju ostane na voljo novinarski kameri in peresu (Petrovec, 2003: 39). Že raziskava Koširjeve (1993) je pokazala, da slovenski časniki kršijo Kodeks novinarske etike iz dneva v dan. V raziskavi so navedene kršitve kodeksa, kot so:

- netočno navajanje dejstev, zlasti številčnih podatkov, pa tudi imen, nazivov in funkcij nosilcev dogajanja,
- izpuščen čas dogajanja,
- ne navaja se vira informacij,

- nepreverjenost objavljenih informacij,
- informacija in komentar nista ločena,
- kršitve resničnosti navedenih dejstev in dokazil, zlasti pri preiskovalnem novinarstvu,
- razlika med novinarskim besedilom in oglaševalskim sporočilom ni razvidna,
- objavljanje neutemeljenih obtožb, napadov, laži, razžalitev in kletev,
- številni posegi v zasebnost, še posebej na področjih, za katera kodeks zahteva posebno pozornost (na primer pri poročanju o nesrečah in družinskih tragedijah),
- diskriminacija idr.

39. člen Konvencije o otrokovih pravicah (1989) govori o tem, da ima »otrok, ki je žrtev kakršnekoli oblike zanemarjanja, izkoriščanja ali zlorabe, mučenja ali kakršnekoli druge oblike okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ali oboroženih spopadov, pravico do telesnega in duševnega okrevanja in ponovne vključitve v družbo. Takšno okrevanje in ponovno vključevanje v družbo mora potekati v okolju, ki krepí otrokovo zdravje, samospoštovanje in dostojanstvo«. In prav neprimerno poročanje o dogodku spolne zlorabe otroka ali mladostnika v časnikih je lahko eden od ogrožajočih dejavnikov okolja, ki otroku ne pomaga pri premagovanju težav v soočanju z okoljem in ponovnem vključevanju vanj, temveč ga ovira in še dodatno stimulira njegovo stisko. Otrok se tako znajde v 'mestu Gogi', kjer vsi vse vedo, kjer se vest o dogodku širi hitreje, kot bi si lahko mislili, kjer se o njem in njegovi družini pogovarjajo v vaški trgovini, gostilni, pred cerkvijo in za vogalom domače ulice. Vsako poročanje o kaznivem dejanju zoper spolno integriteto otrok in mladostnikov v časnikih bi moralo biti predvsem etično. Spoštovanje otrokovih pravic je namreč sestavni del poklicne etike Mednarodnega združenja novinarjev (IFJ).

Sklepne misli

Ob vprašanju, kako daleč sme medij, ko objavlja spolno nasilje in kazniva dejanja v zvezi s tem, se nam odpira polje etičnosti

in s tem povezane samocenzure novinarjev. Vsak novinar je namreč, kot pravi Kovač (1996: 5), najprej zapisan svojim lastnim osebnim spoznanjem in svojemu kritičnemu mišljenju, potem pa šele delodajalcu, ki je lahko ustanovitelj ali lastnik časopisa, radia in televizije. Vsekakor je pomembno, da je novinar avtonomen in svoboden v svojem poročanju, pomembna pa je tudi določena stopnja samocenzure, samonadzora in vpogleda v posledice zapisanega besedila – posledice, ki jih ima besedilo na bralce in s tem na javno mnenje. Otrok ali mladostnih kot žrtev spolne zlorabe je prav tako eden izmed bralcev. Način, kako novinar opisuje nasilno dejanje spolne zlorabe, kaže tudi na njegov odnos do žrtve in do drugih ljudi sploh. Potemtakem je vsak zapis ogledalo pisca in nam veliko pove o njegovem mestu v svetu. Tako se zdi, da nobena zakonodaja in noben etični kodeks ne moreta povsem regulirati in določiti prave meje sporočanja o nasilnih dejanjih v medijih. Če ob neprimernem, grobem in žaljivem pisanju v časnikih ni nobenih reakcij s strani javnosti, je videti, kakor da je prevladujoče pisanje novinarjev povsem sprejemljivo in ustrezno. Temu pogosto ni tako, le ljudje smo postali precej neobčutljivi za nasilne teme v medijih, ker je le-teh veliko več, kot jih lahko zaznamo in predelamo. To pa še ne pomeni, da kot bralci časnikov nismo soodgovorni za njihovo vsebino in podobo sveta, ki jo skupaj z novinarji ustvarjamo tudi sami.

Literatura

Bain, O., Sanders, M. (1996). *Ko pride na dan: vodič za mlade, ki so bili spolno zlorabljeni*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

Cvetek, O. (1998). Očetu pritrdili kazen. *Delo*, 31. 12. 1998.

Cvetek, O. (1998). Dolgih dvanajst let trpljenja. *Delo*, 10. 1. 1998.

Cvetek, O. (1998). Krivdo je skušal zvrniti na otroška ramena. *Delo*, 17. 9. 1998.

Cvetek, O. (2000). Deklica morala prati plenico, s katero jo je oče brisal po izlivu. *Delo*, 28. 10. 2000.

Halimi, S. (2002). *Novi psi čuvaji*. Ljubljana: Maska: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

Hargreaves, I. (2007). *Novinarstvo: Zelo kratek uvod*. Ljubljana: Krtina.

Hartley, J. (2004). *Novinarstvo in vizualizacija resnice*. V B. Luthar, V. Zei, H. Hardt (ur.), *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*. Ljubljana: Študentska založba, s. 179–192.

K. D. (1999). *Zaostali dekleti žrtvi spolnega iztirjenja*. Delo, 16. 2. 1999.

Kodeks novinarske etike novinarjev Slovenije (2002). Pridobljeno 6. 6. 2008 s svetovnega spleta: <http://www.novinar.com>.

Konvencija OZN o otrokovih pravicah (1989). Pridobljeno 16. 6. 2008 s svetovnega spleta: <http://www.varuh-rs.si/>.

Košir, M. (1993). *Slovenski dnevnik v luči Kodeksa novinarjev RS. Teorija in praksa, 30, 11- 12*, str.. 1233–1241.

Kovač, E. (1996). *Meč, pero, kamera*. V M. Sedmak (ur.), *Mediji, etika in deontologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, s. 5–7.

Nussdorfer, V. (2005). *Kje so meje medijskega poročanja o kaznivih dejanjih?* Pridobljeno 3. 6. 2008 s svetovnega spleta: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/24/mwatch/>.

Obolnar, S. (2006). *Štiriletna deklica. Ona, 24. 1. 2006*.

Petrovec, D. (2003). *Mediji in nasilje: obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Poler, M. (1997). *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.

Potter, J. W. (1999). *On Media Violence*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

Recek, T. (2006). *Anonimno pismo razkrilo incest. Večer, 25. 1. 2006*.

Ropac, E. (2000). *Očeta zasrbeli prsti, ko je imela hči osem let. Delo, 31. 3. 2000*.

Sedmak, M. (1996). *Uravnavanje in samouravnavanje, svoboda tiska: pravica in odgovornost*. V Sedmak, M. (ur.), *Mediji, etika in deontologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, s. 41–62.

Ule, M. (2005). *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Žišt, D. (2004). Najin dedek je pedofil. *Delo*, 25. 11. 2004.

Izvirni znanstveni članek, prejet decembra 2007.